

Doc. dr. Dragan Vukasović, Fakultet za uslužni menadžem Doboj
Slobodan Živkucin, Novi Sad

RAZVOJ SPORTSKE PRIVREDNE GRANE

Kada govorimo o ekonomskom razvoju moramo uvek imati na umu da se on ne priprema samo, i direktno, u ekonomskoj sferi, već i u društvenoj sferi. Pa veze između ekonomskih i društvenih pojava i procesa treba uvek, i pažljivo uzimati u obzir. Ekonomski razvoj je dinamička kategorija koja je uslovljena demokratizacijom ekonomskog života od koga zavisi hoće li ili neće biti ekonomskog razvoja i kakav će on, uopšte biti.

Sport kao privredna grana ima odraza na ekonomski razvoj ne samo kao investicija u ljude, nego i kao potrošnja, jer utiče na njihovu opštu kulturu, adaptibilnost, radne navike. Sport determiniše razvoj putem opštih, a ne samo profesionalnih znanja i prvenstveno preko kadrova, tog najplemenitijeg dela radnih resursa, bez kojih je dinamičan i efikasan razvoj nezamisliv.

Međutim, sport nije značajan samo sa stanovništva ‘proizvodnje’ novca već i sa stanovišta lakoće alokacije i mobilnosti stručnih kadrova u privredi i društvu. Sportista je čovek mobilniji od onoga koji se ne bavi sportom, lakše savladava sve vidove distanci (geografske, jezičke, društvene) u normalnim okolnostima, i sama ta mobilnost ima svoju ekonomsku valorizaciju, jer omogućuje potrebnu realokaciju kadrova u privredi i podiže ekonomsku efikasnost.

Ne smemo zaboraviti ni vezu koju između sebe imaju vaspitanje dece u sportskom duhu i lični kvalitet odraslog čoveka sa jedne strane, i ekonomski razvoj, s druge strane. Tamo gde društvo poseduje sportski duh, a tome najviše doprinose ideologije i splet istorijskih i društvenih okolnosti, gde sport na odgovarajući način brine o deci, njihovom vaspitanju i razvoju, šanse za razvoj rastu i nisu nikada, i zauvek, izgubljene. Dete odgojeno u sportskom duhu, pola je odraslog i korisnog čoveka. Pri svemu ovome o čemu govorimo treba stalno imati u vidu da, bez obzira na nivo razvijenosti, sadašnjost nikad nije dovoljna i da je uvek neophodno misliti i brinuti za budućnost. Sportski sistem vrednosti i odnos prema njima uveliko određuje tu budućnost.

Sva današnja razvijena društva za svoju razvijenost imaju zahvaliti, između ostalog, sportistima, sportskim klubovima i sportskim ustanovama koje nisu dozvolile da ona brzo ostare, i da ih zahvati skleroza koja neminovno dovodi do opadanja radne sposobnosti stanovništva. Kao primer razvijenog društva uzećemo Sjedinjene Američke Države, koje su u 2007. godini imale obrt u ukupnom iznosu od 600 miliona dolara u okviru sportske privredne grane. Navedeni podatak nam možda zvuči čudno jer je u Americi fudbal tek nešto više od trećerazredne zabave.

Ekonomske razvonje tendencije sporta

Dostignuti nivo razvoja sporta kao privredne grane, svojom ekonomskom snagom značajno, a u kooperaciji sa upravljanjem i uticajem okruženja još i više, utiče na razvojne tokove i njihovo tendencijsko ispoljavanje. Osnovne razvojne tendencije sporta,

njihovo upoznavanje i istraživanje – zbog svog značaja, služe kao svojevrsni kvalitativni indikatori razvoja. Pre svega valja imati u vidu da tendencije indentifikuju dostignuti nivo i faze razvoja, pružaju potpuniju sliku o razvojnim dostignućima i mogućnostima i, signaliziraju, odnosno sugerišu potrebne korekcije puta razvoja; pogotovo u slučaju opasnih tokova, koje na potencijalne razvojne efekte i očekivanja mogu doprineti poremećaju osnovnih parametara stanja privrede.

Pored toga, ne treba zaboraviti da je sportska privredna grana kompleksna, višestruko povezana sa svojim društvenim okruženjem (kultura, prosveta, porodica, demokratski razvoj), sklona različitim poboljšavanjima i bolestima, koja su redovan pratiac razvoja. Prelazak iz jedne faze razvoja u drugu praćen je, manje ili više, velikim lomovima koji se odražavaju na ukupan nivo rasta, potrebnu kritičnu masu faktora, sukobe interesa, prihvatanje i preferiranje jednih, a odbacivanje drugih, subjekata razvoja.

Nerazvijenost sporta kao stanja u razvoju, ima svoje zakonitosti, probleme i svoje šanse – u krajnjem slučaju i zato što je okruženje otišlo znatno napred i što se može koristiti iskustvom drugih. Svakako, razlika će morati biti i u primeni tih iskustava jer tradicije, uslovi razvoja i modeli koji su primenjivani ne mogu biti isti. S tim u vezi treba napomenuti da je današnji Zapad još u viktorijsko doba oštrom kapitalizacijom, potpomognutom preduzetničkim ustanovama kao što su kapitalistička država, komercijalne banke, akcionarska društva itd., a na temelju klasičnog modela razvoja koji se svodio na jeftine sirovine, energiju, rad.. odnosno eksploataciju kolonija, udario temelje sportu kao privrednoj grani.

Kultura razvoja sportski nerazvijenih i manje razvijenih društava kakvo je i naše, zbog svog situacionog konteksta i razumljivih očekivanja u razvoju, moraće da se pozabavi pitanjem potencijalno rastućeg trenda ulaganja kapitala. Poseban slučaj u sklopu takve orijentacije, treba da ima izučavanje i dugoročno praćenje nekih tendencija, odnosno ponašanja ključnih parametara stanja sporta u svetu. Navešćemo ovde samo najznačajnije tendencije:

- tendencije promene privredne strukture (rast udela sporta) u stvaranju DBP;
- tendencije učešća poreza i državnih rashoda u okviru sportske privredne grane nacionalnom dohotku, DBP;
- kretanje rasta broja sportista i sportskih organizacija prema rastu kapitala;
- kretanje odnosa između sportskih rezultata i ulaganja kapitala;
- kretanje odnosa rasta zarada sportista prema rastu nacionalnog dohotka;
- tendencija kretanje prinosa na uloženi kapital;
- tendencija kretanja profita – dobiti;
- tendencija u domeni koncentracije bogatstva.

Najznačajnije tendencije imaju veliko značenje za analizu uticaja sporta kao privredne grane na ekonomski razvoj, jer odslikavaju dugoročna kretanja i promene do kojih je svakom društvu neobično stalo. Na osnovu analizom dobijenih podataka nije teško odrediti smernice za budućnost.

Uloga medija u ekonomskom razvoju sporta

Od svih medija koji sportu stoje na raspolaganju izdvojićemo televiziju koja pred-

stavlja možemo slobodno reći osnovu sponu između sporta i multinacionalnih sponzora. Zato i ne čudi da se iz godine u godinu, od takmičenja do takmičenja, količina novca za prava tv-prenosa stalno uvećava. Ako se izuzme Superbowl, finalna utakmica u američkom fudbalu, najveći generator novca predstvaljaju olimpijade. Da bi svet uživao u dostignućima sportista na 28. letnjim olimpijskim igrama 2004. godine Grci su tražili i za tv-prava dobili rekordnih milijardu i četiri stotine sedamdesetšest miliona dolara. Pre osam godina organizatori Olimpijade u Sidneju inkasirali su od tv-prava milion i sto hiljada dolara, a u Atlanti 1996. godine zarada od tv-prava je iznosila devetsto hiljada dolara.

Olimpijska takmičenja iz Atine je putem sportske tv-galaksije posmatralo oko četiri milijarde ljudi i to na 286 kanala u više od 150 zemalja. Prevedeno u sate to iznosi oko 2.000 časova dnevno ili oko 34.950 sati ukupno za period trajanja olimpijskih igara. Tako je Sidnej 2000. nadmašen za 5.520 a Barselona 1992. za 14.350 časova, što direktnih što odloženih tv-prenosa.

Ma koliko se ove cifre činile i velike i teško isplative, činjenice govore suprotno. Globalizaciju, a samim tim i komercijalizaciju sporta na svim meridijanima, omogućili su i razvoj interneta, kompjuterskih i video igrica. To je dovelo i do nove vrste navijača, navijača kojima geografska udaljenost nije ograničavajući faktor. Sada su kao kategorija ‚navijači-potrošači‘ izjednačeni i konobar iz Njujorka i taksista iz Tokija i prodavac iz Beograda.

Sponzori su putem televizije već duže vreme posebno orjentisani, a za tu priliku su napisane stotine i stotine stranica markentiških scenarija, a u zadnje najviše prema Kini i Indiji. Stručnjaci kažu da je u ove dve najmnogoljudnije zemlje na svetu danas oko šest stotina miliona potrošača koji raspolažu sličnim kupovnim sposobnostima kao prosečni potrošači industrijskih razvijenih nacija. Onda previše i ne čudi što je Peking, pored ostalog, domaćin olimpijskih igara, koje će se održati ove godine, dakle 2008..

Moćne tv kompanije sve više utiču i na pravljenje satnica takmičenja. Od onih opravdanih zahteva zbog vremenske razlike do toga da se pojedincima omogući nastup u različitim disciplinama ali i da se sportski proizvodi pokažu na učesnicima olimpijada uživo što je moguće više puta. Ima više primera o ‚saradnji‘ televizije i preduzeća zvanog olimpijske igre, ali se jedan izdvaja. Na Olimpijadi u Atlanti 1996, prvoj u istoriji modernog olimpijskog pokreta koja je organizovana privatnim kapitalom i koja je protekla u izrazitoj dominaciji komercijalnog nad sportskim, ukupan nastup je ‚Koka kolu‘, vodećeg sponzora, koštao tada fantastičnih 650 miliona dolara. Za 100 tv-reklama ‚En-Bi-Siju‘ je plaćeno 62 miliona dolara, a rezultat je poznat – bilo je to pre svega ‚Olimpijada u znaku Koka-kole‘ koja je većinu drugih stvari bacila u zasenak.

Kompletan koncept vrhunskog profesionanog sporta baziran je na postojanju mega-zvezda. Tako da pojedini sportisti diktiraju određeni način bitisanja, tako se danas ljudi poistovećuju sa junacima terena. A da nema televizije ne bi bilo ni njihovog povratnog uticaja kao živih reklamnih panoa. Zato je sport kakav su poznavali naši roditelji, u velikoj meri i sport u kome mi danas uživamo, sve manje demonstracija ljudskih dometa i smelosti, a sve više privredna grana.

Sport i strukturne privredne promene

Privredni razvoj čini suštinu ukupnog funkcionisanja privrede. On se prvenstveno potvrđuje u rastu per capita nacionalnog dohotka i društvenog proizvoda. Taj pokazatelj, međutim, nije dovoljan da ilustruje privredni razvoj. Privredni razvoj je složen društveni proces koji se ne može izraziti samo jednim statističkim pokazateljem bilo da je reč o stopi rasta ukupnog društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka ili pak o stopi rasta ovih agregata po glavi stanovnika. To nas obavezuje da se više posvetimo preciznijem rezgraničenju privrednog razvoja od privrednog rasta sporta, te da nakon toga ukažemo na institucionalni kontekst u kome se odvijaju privredni razvoj i rast sporta kao privredne grane koja ima značajnog udela u tempu njihovog ostvarenja.

Povremeni rast izražen rastom takvih agregata kao što su nacionalni dohodak i društveni proizvod, te posebno njihov rast po stanovniku, može da se ostvari i ostvaruje i bez razgraničenih razvojnih tokova određene ekonomije. Privredni razvoj je prema tome širi i razgraničiji ekonomski i društveni proces i godišnje stope rasta društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka nisu dovoljne da ga izraze.

Vrlo bitan sadržaj privrednog razvoja čine strukturne promene u ekonomiji jedne zemlje shvaćene u najširem i sveobuhvatnom smislu. One se najupečatljivije izražavaju u promenama granske privredne strukture. Granska privredna struktura izražava stepen razvijenosti pojedinih privrednih grana u jednoj privredi. Po prirodi stvari u nerazvijenim privredama sport kao privredna grana nije dovoljno razvijena i razgranata. Razvoj sporta po logici stvari znači razgranavanje sporta, njegovo progresivno širenje i obogaćivanje novim disciplinama koje dotada nisu bili zastupljeni ili je njihova zastupljenost bila neznatna. Ovaj proces ne teče linearno i ravnotežno. On se ostvaruje putem izbora jednog ili manjeg broja sportskih disciplina, koje onda dobijaju ulogu generatora razvoja nakon što su se same toliko razvile da njihov dalji razvitak ne može uspešno da se ostvari ukoliko nije praćen razvojem mnogih drugih pratećih disciplina.

Promene u granskoj privrednoj strukturi sadrže značajne potence privrednog rasta. One, pre svega direktno doprinose povećanju proizvodnje materijalnih dobara i usluga. Razvoj sporta kao privredne grane znači transfer jednog dela uaposlenih iz tradicionalnih primarnih proizvodnih sektora u nove sektore koji su direktno ili indirektno povezani sa sportom. Najzad ovi sektori ostvaruju uticaj na tradicionalne primarne sektore time što vrše pritisak na njih i svojim zahtevima povećavaju tražnju za njihovim proizvodima, ali i stvaraju uslove da se taj veći obim i ostvari.

Promene u granskoj strukturi istovremeno su i promene u rasporedu činilaca proizvodnje po pojedinim privrednim sektorima. Ovo se prvenstveno odnosi na stanovništvo i radnu snagu, a zatim po prirodi stvari i na celokupan tehnički potencijal privrede.

Novi privredni sektori nastali zahvaljujući sportu po pravilu prodiru u nacionalnu ekonomiju sa savremenim tehničkim sredstvima većih radnih mogućnosti. Njihovim bržim ili sporijim ulaskom u jednu privredu menjaju se i zatečene relacije između sredstva za rad i radne snage putem savremenih tehnologija.

Najzad, proces privrednog razvoja ma koliko bio ili morao biti praćen odgovarajućim restrikcijama svih vidova neproizvodne potrošnje, ipak u razvoju sporta nalazi dodatne impulse za svoje odvijanje.

Zaključak

Iz celine prethodnog izlaganja vidljivo je da nema jedinstvenih, univerzalnih ili univerzalno dobrih pokazatelja ekonomskog rasta i razvoja, ali jedno je sigurno, da svi pokazatelji u budućnosti moraju uzeti u obzir sport kao jednu od vodećih privrednih grana.

O ekonomskom razvoju se može suditi samo na bazi širokog broja kriterija, pokazatelja i informacija, koje odražavaju podjednako prostor ekonomskog rasta i ekonomskog razvoja, ali i prostor društvenog okruženja koji višestruko utiče na razvojne kondicije svakog društva. Ekonomski razvoj je kompleksan pojam koji ne zavisi samo od ekonomskog potencijala već u znatnoj meri i od filozofije razvoja sporta i stanja duha nacije, radnog i preduzetničkog duha pre svega.

Nacija može biti ekonomski nerazvijena i pored velikog bogatstva po glavi stanovnika, kao što je to slučaj sa eksporterima nafte, gasa i drugih prirodnih sirovina. Međutim sport je tu da preko svog razvoja doprinese i ekonomskom razvoju nacionalnih privrede, a preko njih i svetske privrede, sa željom da na lestvici razvijenih privrednih grana bude svake godine rangiran među prvih pet.

Literatura:

- Dahl, R., 1993., Uvod u ekonomsku demokratiju, SA, Beograd.
Mankiw, N., G., 1992., Macroeconomics, Worth Publishers.
Morin, E., 1983., Kako izaći iz dvadesetog stoljeća, Globus, Zagreb.
Reddy, M.T., 1990., Securities Operations, New York.
Schulzy, T., 1987., Ulaganja u ljude, CKD, Zagreb.

SUMMARY

We know for a long time that it is hard to make clear limit where economic development stop and began development of society. Most element of society development at the same time are social and public components of economic development. Cultural and sport changes, changes in education, people habits are part of society development, because they have very important influence on global economic development, that is why it is important to notice method and internal logic of their relationship.

At the end of XX century sport become big economic activity number five, just behind oil, pharmaceutical and military industry, industry of information technology with annual money turnover about nine hundred milliard dollars.

Key words: money turnover, development trend, structural changes, industry